

Forme de opoziție politică în anii '80 : scrisori, inscripții și manifeste anti-ceaușiste

Abstract. *In the 80's, the economical crisis and the drastic measures of rationalizing food and electricity have brought up multiple dissatisfactions regarding the leadership of the party. In spite of the obedience and the acceptance noticed in all citizens' everyday life, more and more critical voices had risen against the dictatorship of Nicolae Ceaușescu publically. The opposition had already existed for a long period of time, and was expressed in countless ways. The dissatisfactions and the roots of all negative public manifestations were concerning, most of the time, the unbelievably low standards of living, lack of supplies, whether it was food or clothing, civil rights and the poor situation of the socialist economy.*

In the present study, our attention has been focused on theorizing and presenting these actions concerning political opposition from the 80's and the impact that it had had amongst the people. In the same time, our study has been also focused on recalling the memoirs of the political opponents of the regime, a side which is less known from a historiographical point of view, who had made it into the international public opinion, thanks to their manifestations, their claims, and the innovative way of protesting.

Keywords : *opposition, protest, emprisonment, political initiatives, Radu Filipescu*

Criza economică și de sistem din anii '80 deschidea o nouă prăpastie între Partidul Comunist și societatea românească. Decizia de a plăti, într-un timp record, datoria de peste 11 miliarde de dolari a produs o scădere bruscă a nivelului de trai în rândul populației. Prețurile la combustibili (benzină, motorină, gaze naturale) au crescut tot mai alarmant, importurile și subvențiile din industrie și agricultură au fost reduse simțitor, iar exporturile masive de alimente de larg consum către piața externă dădeau semnele unui debut de criză îngrijorător.

Introducerea cartelelor pentru produsele alimentare (pâine, carne, lapte, ouă, ulei, făină, zahăr etc.) era privită ca o reglementare menită să asigure aprovizionarea, dar s-a dovedit că această măsură nu putea asigura nici produsele cartelate. În 1981 a fost elaborat un program de alimentație rațională din cauza lipsei produselor de pe piață. Județele erau obligate să asigure aprovizionarea locuitorilor din producție proprie, iar livrarea alimentelor dintr-un județ în altul necesita aprobarea forului central. Practic autoaprovizionarea teritorială reprezenta o barieră a circulației alimentelor, iar în anii următori, persoanele care erau în trecere prin alte orașe și nu aveau reședința acolo nu puteau cumpăra pâine sau alte produse¹.

Cozile interminabile deveniseră un program zilnic de stres, încât oamenii ajunseseră la o stare de insuportabilitate : „...Viața este «luminoasă» ne face să nu mai avem timp de noi. Atât e de luminoasă încât tot timpul trebuie să stai pe la cozi, să pândești din zori și până în noapte, poate va aduce ceva de mâncare... Viața asta ne-a abătut de la obiceiurile firești... Când aduce din când în când câte ceva, câte foarte puține pentru câtă lume este, să vezi ce înghesuială, păruială, înjurături... Cam așa pățim noi în «Epoca de aur»”².

Cu o aprovizionare deficitară, alimente insuficiente și de slabă calitate³, îmbulzeli zilnice în goana obținerii unui colț de pâine și a unui kilogram de

-
1. Dinu C. Giurescu (coord.), *Istoria românilor*, vol. X, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 403.
  2. Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), fond Documentar, dosar 16596, vol. 10, f. 376.
  3. Despre calitatea deplorabilă a produselor alimentare din acei ani, Securitatea regimului comunist a înregistrat numeroase comentarii ale oamenilor care își consumau zilnic timpul la cozi : „La noi, toate se fac pe dos. Cu aprovizionarea stăm «foarte bine», ieri am primit 200 g salam de persoană și pungi cu gâturi și gheare... Am avut speranța că se va da măcar 1 kg carne de porc la fiecare persoană, căci i-am uitat și gustul...”. Într-o altă conversație o persoană menționa : „Ieri am stat la coadă la ouă, dar bineînțeles că n-au ajuns, căci s-au terminat. S-au dat în continuare pui (mai mult vrăbii,

carne¹, timpul petrecut la cozi devenise un stil de viață pentru majoritatea populației. Pe acest fond al diminuării produselor de bază se mai adăugau și măsurile absurde de reducere a curentului electric și a gazelor în locuințe. Apăreau restricții din ce în ce mai mari la încălzirea locuințelor, lampa cu gaz revenea ca mijloc de iluminat, apa caldă era distribuită 2-3 ore pe zi, căzile erau umplute cu apă pentru a fi folosită la toalete, iluminatul public era drastic diminuat, iar emisiunile TV se reduceau la două ore seara, și acelea dominate de programele omagiale dedicate lui Nicolae Ceaușescu. Absurdul maxim al acelor ani mai consta și în faptul că iluminatul public și consumul casnic reprezentau maximum 10% din consumul total de electricitate și gaze, iar partidul continua să ia măsuri severe tocmai în acest sector care afecta milioane de cetățeni².

Neajunsurile sociale și mizeria cotidianului insuportabil l-au determinat pe un gazetar francez să descrie anii '80 din România astfel: „Pe un fundal de țară socialistă clasică, agricultură șovăielnică, industrie grea șchiopătând, muncitori nemulțumiți, bunuri de consum distribuite în mod bizar, se înalță un aparat politic dominat de familia Ceaușescu, un aparat polițienesc și stalinist”³.

În pofida supunerii, fricii sau acceptării unor restricții economice majore, apăreau din ce în ce mai des, în spațiul public, voci critice care se ridicau împotriva necondiționatului control al puterii politice. Reacțiile de opoziție împotriva lui Ceaușescu au izvorât de cele mai multe ori din prea-plinul unor conștiințe care refuzau pasivitatea colectivă și frica viscerală provocată de brutalitatea aparatului de represiune⁴. Rezistența și împotrivirea românilor au fost frecvente și exprimate în diferite forme: comentarii politice negative sau ostile, distrugerea unor monumente

---

mortăciuni). Aspectul lor mă îmbia să-i arunc în găleata de gunoi, dar nu mi-am permis acest lucru, acum, în epoca de aur...” (ACNSAS, fond Documentar, dosar 394, f. 146).

1. Într-un document al Securității erau prezentate câteva cazuri din București în care „mașinile care transportau pâine și trebuiau să aprovizioneze mai multe centre au fost blocate de populație la primul centru, iar echipajul obligat să descarce acolo întreaga cantitate din mașină, astfel încât centre mai îndepărtate au rămas neaprovizionate. De asemenea, au existat cazuri în care mașinile au fost oprite chiar în stradă, iar echipajul, deși nu avea nici calitatea și nici formele legale necesare, a fost silit de populație să procedeze la vinderea pâinii direct din mașină” (ACNSAS, fond Documentar, dosar 13858, vol. 4, f. 388); criza de alimente și confruntarea zilnică pentru obținerea strictului necesar deveniseră o chestiune de supraviețuire. Într-un alt document al Securității se arăta că „la Sovata s-a produs un lucru îngrozitor din cauza lipsei de pâine. Au răsturnat camionul care transporta pâinea, iar o femeie și-a pierdut viața, fiind călcată în picioare” (ACNSAS, fond Documentar, dosar 13421, vol. 192, f. 8).
2. Dinu C. Giurescu (coord.), *Istoria românilor*, p. 407.
3. *Apud* Lucia Hossu Longin, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 367.
4. Ion Aramă, *Singur împotriva lui Ceaușescu*, Editura Calypso, București, 1991, p. 10.

și simboluri comuniste, realizarea de inscripții sau lozinci împotriva regimului, scrisori anonime, distribuirea de manifeste, publicarea unor ziare clandestine, proteste deschise sau sinucideri în locuri publice.

Scrisori anonime

Interesul regimului și al Securității pentru a monitoriza reacția populației față de situația din țară a fost amplu și sistematic. Documentele de analiză și sinteză, elaborate de organele de Securitate, menționează diverse acțiuni individuale sau colective îndreptate împotriva lui Nicolae Ceaușescu. Deși cauza principală a nemulțumirilor tot mai frecvente, venite din rândul populației, era generată de Ceaușescu și politica sa economică, documentele înregistrate de Securitate mascau de cele mai multe ori referirile directe la liderul PCR prin sintagma „conducerea superioară de partid și de stat” sau „înalte personalități politice și de stat”¹. Cele mai frecvente modalități de exprimare împotriva lui Nicolae Ceaușescu erau așa-zisele comentarii negative, ostile care, din punctul de vedere al Securității, trebuiau să discrediteze reputația politică a acestuia. Materialele Securității, cu rol de informare, identificau numeroase persoane care făceau „afirmații tendențioase”, „denigratoare”, care proferau „calomnii” sau „injurii grave” la adresa partidului și a statului².

Dincolo de aceste comentarii politice negative la adresa lui Ceaușescu, multe dintre persoane își revărsau focul față de „conducătorul iubit” prin vandalizarea portretelor și operelor sale. Ca o expresie a nemulțumirii personale față de situația politică și economică, un secretar al comitetului UTC al Liceului de Marină din Orșova ar fi avut, în 1983, „unele manifestări necorespunzătoare, printre care și ruperea portretului președintelui RSR, în prezența colegilor de clasă”³. Cu prilejul serbării zilei de 23 august 1989 a fost găsit, în curtea unui liceu, printre materialele de propagandă depozitate, și un tablou cu Ceaușescu de dimensiunea 2 x 3 m, care fusese vandalizat și incendiat⁴. În centrul orașului Ploiești, nemaisuportând propaganda și cultul personalității „celui mai iubit fiu al poporului”, câțiva tineri au fost arestați, în 1981, pentru că au răspândit manifeste și au dat foc unor vitrine în care se găseau volumele de opere ale lui Nicolae Ceaușescu⁵.

1. *Apud* Manuela Marin, *Între prezent și trecut : cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu și opinia publică românească*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014, p. 154.

2. *Ibidem*, p. 156.

3. ACNSAS, fond Documentar, dosar 8833, vol. 10, f. 204.

4. ACNSAS, fond Documentar, dosar 394, f. 85.

5. ACNSAS, fond Informativ, dosar 260257, f. 118.

Cei care nu voiau să se expună riscului major de a fi prinși de organele repressive recurgeau la metoda de difuzare a unor scrisori anonime pe care le puneau în plicuri și le introduceau în cutiile poștale din blocuri și cartiere. Aceste scrisori anonime erau denumite, în documentele Securității, „înscrisuri cu conținut dușmănos”. Unele dintre ele au fost chiar expediate unor instituții și întreprinderi, la redacțiile ziarelor centrale și locale, la radio și televiziune sau la diverse personalități publice. Pentru derutarea organelor Securității, acestea nu erau puse în raza domiciliului sau a locului de muncă al destinatarului, ci în alte localități sau cartiere¹.

Scrisorile anonime identificate de Securitate surprindeau de cele mai multe ori nemulțumirile oamenilor cu privire la : lipsa de aprovizionare cu alimente de bază, nivelul de trai foarte scăzut, drepturile cetățenești, condițiile de locuit, salarizarea etc.² În acest sens, un pensionar din Iași, în vârstă de 65 de ani, „a redactat și a expediat 36 de scrisori semnate cu nume fictive, în care a comentat dușmănos politica partidului și statului nostru, activitatea unor înalte personalități și a incitat la constituirea unei așa-zise organizații intitulate «Mișcarea pentru apărarea intereselor generale ale omului în R.S. România» și a unui «stat de interes general»” ; cetățeanul respectiv a trimis aceste scrisori Comitetului Central, Procuraturii Generale și Tribunalului Suprem acuzând politica dezastruoasă de înfometare la care era supusă populația³. Un muncitor din Argeș a trimis o scrisoare conducerii superioare de partid în care arăta lipsa de aprovizionare cu alimente agroalimentare : „Toate alimentele bune se exportă și populația nu are cele necesare traiului, banii nu mai au valoare, oamenii sunt nemulțumiți și vor face greve spre a se lua măsuri pentru îmbunătățirea situației”⁴. Un mecanic din Dâmbovița a fost identificat de organele de Securitate pentru că a redactat și expediat pe adresa conducerii superioare de partid „un număr de 4 scrisori anonime prin conținutul cărora denigra măsurile luate de conducerea partidului și statului privind raționalizarea și reșezarea unor prețuri la produsele alimentare. De asemenea, într-o scrisoare a adresat amenințări la adresa unor personalități din conducerea superioară de partid”⁵.

Cu ocazia alegerilor, unii cetățeni preferau să recurgă la introducerea în urnă, printre buletinele de vot, a unor scrisori prin care cereau demiterea lui Ceaușescu de la conducerea țării. În cuprinsul unei asemenea scrisori era notat : „Jos cu călăul de Ceaușescu ! Vrem moartea lui Ceaușescu ! Mai vrem pacea așa cum a fost din 1916 până în 1938. Vrem pământul nostru ! [...] Vrem moartea lui și la

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 17444, ff. 232, 244-245.

2. *Ibidem*, f. 212.

3. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13314, vol. 23, f. 246.

4. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13765, vol. 16, f. 68.

5. *Ibidem*, f. 93.

toți care ne-au luat pâinea de la gură și au scumpit traiul și ne amenință cu bomba atomică ca să nu mai zicem nimic. Jos cu călăul de Ceaușescu ! ”¹.

Inscripții identificate

Tot din categoria „înscrierilor cu conținut dușmănos” mai făceau parte și așa-zisele inscripții, care erau de fapt niște înscrieri executate pe diferite suporturi fixe (ziduri, garduri, copaci, uși, ferestre) sau mobile (bucăți de tablă, reviste, cărți, buletine de vot, suporturi din mijloacele de transport auto sau CFR)². Revoltat de urmările programului de alimentație rațională și de cozile interminabile și sufocante la produsele alimentare, un elev de 17 ani din Botoșani, pe nume Mugur Călinescu, a luat atitudine împotriva regimului condus de Nicolae Ceaușescu și s-a hotărât, în semn de protest, să scrie cu cretă albă pe zidurile unor clădiri, garduri și panouri publicitare lozinci anti-comuniste : „Vrem syndicate libere”, „Vrem libertatea cuvântului”, „Jos Ceaușescu”. Periplul grafiilor sale a inclus și clădirea Comitetului Județean de Partid, motiv pentru care a fost arestat, anchetat și supravegheat până în ultimele zile din viață³.

Trei tineri din satul Băleni-Sârbi, județul Dâmbovița, Victor Totu, Gheorghe Pavel și Florin Vlăsceanu, întorcându-se spre casă în seara zilei de 22 august 1983, au șters de pe șosea textul activiștilor de partid – „Trăiască 23 august ! ” – și au scris cu var „Jos Ceaușescu”. Un vecin i-a urmărit și i-a denunțat, iar pentru fapta lor tinerii au primit pedepse pe măsură: Victor Totu – 7 ani de închisoare, Gheorghe Pavel și Florea Vlăsceanu – câte 6 ani de închisoare⁴.

Tot în acea perioadă au fost identificate pe garduri, pe ziduri și pe autobuzele din parcare a unui liceu economic din Pitești lozinci scrise cu cretă albă împotriva dictaturii : „Dați-ne pâine nu minciuni”, „Jos dictatura Ceaușescu”, „Trăiască lupta pentru libertate.”⁵ Aceste forme de protest au continuat să apară până în preajma căderii regimului comunist. Astfel că, în nordul Bucureștiului, de-a lungul unui traseu pe unde treceau zilnic mii de oameni, se puteau citi lozinci scrise cu smoală dizolvată în motorină : „Jos Ceaușescu ! Vrem pâine ! Vrem dreptate ! Jos dictatura ! ”⁶.

1. *Ibidem*, ff. 71-72.

2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 17444, ff. 232-233, 244-245.

3. Zenovia Pavlică, „Liceeni contra dictaturii”, în Romulus Rusan (editor), *Anii 1973-1989. Cronica unui sfârșit de sistem*, Fundația Academia Civică, București, 2003, p. 300.

4. Romulus Rusan (editor), *Cei care au spus nu. Oponenți și disidenți în anii '70 și '80*, Fundația Academia Civică, București, 2005, p. 160 ; Vladimir Tismăneanu (coord.), *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final*, București, 2006, p. 370 disponibil on-line la adresa http://www.presidency.ro/static/ordine/RAPORT_FINAL_CPADCR.pdf (accesat la 01.08.2015).

5. ACNSAS, fond Penal, dosar 1092, vol. 1, f. 179.

6. Ion Aramă, *Singur împotriva...*, p. 58.

Modul inovativ de a protesta împotriva lui Ceaușescu a îmbrăcat uneori cele mai diverse forme, unele dintre ele purtând chiar marca unei tinereți exuberante. De pildă, în aceea perioadă au fost zăriți, alergând prin București, câini maidanezi îmbrăcați în huse pe care erau inscripționate texte cu „Jos Ceaușescu”. Indignați de amuzamentul oamenilor de pretutindeni și căzuți în ridicol, milițienii se întreceau, înnebuniți și derutați, pe străzile capitalei să captureze „dușmanii poporului”¹.

Manifeste

Un loc aparte în categoria „înscrișurilor cu caracter dușmănos” îl aveau așa-zisele „fițuici”, reprezentate sub forma unor texte scrise pe hârtie, de diferite dimensiuni și difuzate, fără a fi introduse în plicuri, prin lipire pe diferite suporturi sau prin împrăștiere. Erau scrise de mână sau la mașina de scris. Uneori erau realizate prin decuparea de litere sau cuvinte din ziare, reviste și lipite pe diverse suporturi de lemn, cauciuc, tablă sau piatră litografică². Aceste manifeste, denumite în terminologia Securității „fițuici”, erau răspândite și distribuite în locuri cu mare afluență de public, în special cu ocazia unor evenimente interne sau internaționale, în incintele unor întreprinderi sau instituții, în parcuri, piețe, străzi sau în cutiile poștale din blocuri. Uneori erau afișate și lipite pe diverse clădiri, garduri sau stâlpi de telegraf, dar această metodă a fost mai rară din cauza riscului de surprindere. Adesea, manifestele erau semnate în numele unor comitete sau organizații. Realitatea a dovedit că, în general, cele semnate erau ale unor persoane care nu erau grupate sau organizate³.

Pe parcursul ultimului deceniu comunist, au fost identificate numeroase manifeste ce revendicau o serie de drepturi și libertăți cetățenești îngeradite de stat. Acuzațiile din manifeste vizau nivelul scăzut de trai și se îndreptau împotriva persoanei lui Nicolae Ceaușescu, care era perceput ca unicul responsabil pentru ceea ce se întâmpla în țară. Frigul, foamea, întunericul erau principalele nemulțumiri ale celor care luau poziție împotriva „uzurpatorului paranoic, cu minte necultivată și fudulă.”⁴ Acțiunile de protest au fost fie individuale, fie în grupuri de circa trei sau patru persoane. În 1979, doi tineri, Gheorghe Gherghina și Nicolae Ionel, au decis să confecționeze manifeste. Printr-o deschizătură făcută în podeaua

1. Ana Blandiana, „Anii 80 – între exasperare și rezistență (din jurnalul romanului *Sertarul cu aplauze*)”, în Romulus Rusan (editor), *Școala Memoriei 2004. Prelegeri și discuții de la a VII-a ediție a Școlii de Vară de la Sighet (5-13 iulie 2004)*, Fundația Academia Civică, București, 2004, p. 497.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 17444, f. 232.
3. *Ibidem*, ff. 188-190, 232, 244-245.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar 530, vol. 2, f. 103.

automobilului lor au răspândit manifeste în tot orașul. Doi ani mai târziu, fiul lui Nicolae Ion a făcut un accident grav de circulație, iar în timpul anchetei a dezvăluit milițienilor că tatăl și prietenul său au fost autorii manifestelor răspândite în oraș. La percheziția domiciliului, milițienii au găsit restul de manifeste, iar cei doi au fost condamnați la 6, respectiv 7 ani de închisoare¹.

În 1983, Ioan Barabas, Francisc Barabas și logodnica acestuia din urmă, Marton Paraschiva (Piroska), au împrăștiat în municipiul Miercurea-Ciuc, circa 1.500 de manifeste care conțineau îndemnuri pentru îndepărtarea lui Nicolae Ceaușescu. Acestea au fost distribuite cu ajutorul bicicletelor în noaptea de 21 spre 22 mai 1983, în zona unei mănăstiri franciscane care sărbătorea hramul în ziua de Rusalii. În dimineața sărbătorii religioase, la care urmau să participe credincioși și pelerini din toată țara, s-au putut găsi manifeste răspândite peste tot în jurul mănăstirii, prin curțile oamenilor, pe străzile și în cartierele din apropiere, pe zidurile și gardurile unor clădiri publice². Manifestele erau confecționate din plăci de lemn pe care erau trasate gravurile și sculptate lozincile³: „Jos Ceaușescu!”, „Jos cizmarul!”⁴. Cei trei au fost descoperiți în cele din urmă, arestați și condamnați la pedepse de 5, 6, respectiv 7 ani închisoare pentru infracțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste⁵.

Nici cei mici nu au stat de o parte în lupta cu dictatura. În acest sens, o elevă de clasa a X-a, din Galați, disperată că nu există mâncare și dulciuri în magazine, a redactat „două fițuici cu caracter tendențios la adresa conducerii superioare de partid și de stat, cu injurii și calomnii. Fițuicile au fost confecționate și scrise pe coli de desen tip bloc și afișate pe obloanele exterioare ale morii din satul Rădești”⁶. Un alt elev de 17 ani, din București, pe nume Cristian Duțescu, cu ocazia apropierei congresului al XIV-lea a conceput și împrăștiat prin capitală manifeste împotriva lui Nicolae Ceaușescu. Hotărât să demaște propaganda ceaușistă mincinoasă, a luat pozele dictatorului din almanahurile care apăreau atunci și a inserat următorul text: „Criminal periculos. A se prinde mort sau viu. Recompensă: recunoștința a 23 de milioane de oameni”. Cele 14 manifeste confecționate le-a pus într-un rucsac și le-a răspândit în timpul nopții pe străzile centrale din capitală, în preajma unor ambasade și instituții. A fost prins în noaptea de 24 spre 25 octombrie

1. Herma Kennel, *Radu Filipescu. Jogging cu Securitatea*, traducere din limba germană de Nora Iuga, prefață de Ana Blandiana, ed. a II-a revăzută, Editura Polirom, București, 2009, pp. 142-143.
2. ACNSAS, fond Penal, dosar 13939, vol. 1, ff. 38, 75-76.
3. *Ibidem*, f. 106.
4. *Ibidem*, vol. 2, f. 9; ACNSAS, fond Informativ, dosar 849471, vol. 1, ff. 290-291.
5. Vezi Sentința nr. 189 din 3 noiembrie 1983 a Tribunalului Militar București (ACNSAS, fond Penal, dosar 13939, vol. 3, ff. 23-26); în urma recursului admis, prin Decizia nr. 1 din 9 ianuarie 1984, Paraschivei Marton i se reduce pedeapsa de la 7 ani la 5 ani (*Ibidem*, vol. 4, ff. 19-21).
6. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13765, vol. 16, f. 96.

1989, în jurul orei 1.30, și dus la Direcția de Cercetări Penale. A fost eliberat în schimbul unei declarații că a participat la spargerea unei mașini și cu promisiunea că nu va povesti nimănui despre cele petrecute la anchetă¹.

În prejma aniversării zilei de naștere a lui Nicolae Ceaușescu, pe 26 ianuarie 1987, au fost găsite prin București, în număr deosebit de mare, manifeste scrise de mână, multiplicare apoi prin fotocopiare. Intitulate „Plan de acțiune”, acestea au fost afișate în puncte aglomerate, pe ușile magazinelor înaintea orelor de program și în cutiile poștale. Autorii manifestelor îndemneau populația la opoziție pașnică, organizată, cerând cetățenilor să pornească o grevă prin neprezentare la locul de muncă, închizându-se în locuințele proprii, unde să rămână până când Ceaușescu va fi demis²:

Trebuie știut că familia Ceaușescu nu este invincibilă, totuși dacă ne este teamă să acționăm fățiș, atunci să procedăm ca strămoșii noștri, să învingem forța, represiunea și răul prin viclenie. La 23 ianuarie 1987 toți cetățenii Capitalei vor începe o grevă generală, nu manifestând pe străzi, ci stând fiecare la domiciliul său. Baricadându-ne în casele noastre vom paraliza întreaga Capitală, odată cu aceasta, toată țara. Nu vă fie teamă, va fi greu pentru acei ce vor încerca să violeze mii de domiciliu. Pregătiți-vă cu hrană și apă pentru mai multe zile, să fie o solidaritate în acest sens. Va înceta greva în momentul când la radio se va anunța următorul comunicat: Tovarășul N.C. este eliberat din funcție la cerere, pe caz de boală. Acest comunicat se va repeta de mai multe ori, urmat de amănunte suplimentare³.

Spre sfârșitul deceniului, Radu Chesaru, Geo Asavei și alți câțiva tineri bucu-reșteni au răspândit și ei manifeste împotriva lui Nicolae Ceaușescu⁴. Cu ocazia sărbătorii muncitorești de 1 mai 1989, o persoană rămasă neidentificată a difuzat manifeste în zona Grădinii Zoologice Băneasa⁵. În prejma pregătirii Congresului al XIV-lea al PCR din noiembrie, s-a identificat un afiș din hârtie (coală de caiet cu pătrățele de dimensiunea 17 x 12 cm) lipit pe un stâlp de electrificare de pe bulevardul Transilvaniei din Alba Iulia, la înălțimea de 1,80 m, fixat prin lipire. Textul „fițuicii” conținea șase rânduri, era reproduș cu majuscule și format dintr-o serie de lozinci îndreptate împotriva dictatorului: „Jos Ceaușescu! Jos regimul! Vrem dreptate nu congrese! Jos «șefii»! Ajunge! Fără reales! Vrem mâncare!!! Jos tâlharii!”⁶. Milițianul care a observat manifestul pe stâlp a surprins și în jurul unor blocuri un număr de 27 de manifeste cu același conținut⁷.

1. Zenovia Pavlică, „Liceeni contra dictaturii”, pp. 301-302.

2. Vezi *Micro Magazin*, nr. 278, anul 14, februarie 1987, p. 6.

3. *Ibidem*, p. 1.

4. Adrian Niclescu, „O cronologie a societății civile în anii lui Ceaușescu”, în Romulus Rusan (editor), *Anii 1973-1989...*, p. 159.

5. ACNSAS, fond Documentar, dosar 530, vol. 2, f. 23.

6. *Ibidem*, ff. 52-53.

7. *Ibidem*, f. 112.

Protestul contabilului Ilie Ion

Dincolo de aceste cazuri izolate de nesupunere, au existat numeroase persoane care, prin protestele lor asumate, au creat mari dificultăți organelor de Securitate și conducerii partidului. Dacă mulți dintre cei care au hotărât să ia poziție împotriva generalizării mizeriei morale și materiale și-au rezumat textele manifestelor la simple lozinci în vederea îndepărtării lui Ceaușescu, cei care au intrat în atenția opiniei publice internaționale aveau în cuprinsul lor programe sau revendicări sociale. Impactul răsunător și emoțional al mesajelor, dar și abuzurile la care au fost supuși de autoritățile comuniste au atras reacții puternice de susținere din partea ziarelor occidentale, a posturilor de radio Europa Liberă, BBC, Deutsche Welle și organizațiilor internaționale pentru apărarea drepturilor omului. Cu acest prilej au fost cunoscute în țară destinele unor oponenți ca Ilie Ion, Gheorghe Năstăsescu, Ion Bugan sau Radu Filipescu.

Cazul lui Ilie Ion stârnește curiozitatea cercetătorului prin motivele și revendicările care au stat la baza protestului său. Originar din Pitești, de profesie economist, contabil la Trustul de Construcții Industriale din orașul natal, hotărâște, în 1982, să tipărească 25 de manifeste pe care să le răspândească în orașele Pitești și Târgoviște, pentru a-și arăta nemulțumirea față de rușinea netransmiterii meciurilor echipei naționale de la campionatul mondial de fotbal¹.

Deciziile și măsurile economice drastice luate de Ceaușescu îi transformaseră viața într-o povară. Zilnic era constrâns să se trezească cu mult timp înainte de începerea programului de lucru pentru a se așeza la cozi ca să poată cumpăra pâine, lapte, carne și zarvaturi pentru socrii și soția sa, întrucât aceștia erau grav bolnavi. Greutățile și împrejurările prin care a fost nevoit să treacă l-au dus în depresie și criză de nervi, motiv pentru care a tipărit manifeste pentru a-și arăta indignarea față de stilul nefiresc de viață impus de Ceaușescu².

Manifestele le-a răspândit pe străzi, pe băncile și bulevardele din centrele orașelor, în cabinetele telefonice și în cutiile poștale, pe lângă unele obiective turistice (Turnul Chindiei din Târgoviște), cinematografe sau complexe alimentare. Concomitent a trimis prin poștă numeroase scrisori cu înscrisurile-„manifest” rectorilor Universităților din București, Iași, Craiova, Cluj-Napoca, unor personalități importante din spațiul public (Radu Beligan, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Fănuș Neagu, Ecaterina Oproiu), dar și unor ambasade din București (SUA, Franța și Marea Britanie)³.

Scris tipografic și cu majuscule, manifestul exprima punctul de vedere al omului de rând, umilit, sărăcit și nedreptățit de situația tot mai insuportabilă din țară.

1. Herma Kennel, *Radu Filipescu...*, p. 116.

2. ACNSAS, fond Penal, dosar 14274, vol. 1, f. 27; ACNSAS, fond Informativ, dosar 3679, vol. 1, f. 61.

3. ACNSAS, fond Penal, dosar 14274, vol. 1, ff. 28-32, 57.

Autorul a căutat să dea impresia cetățenilor că manifestul vine din partea unei organizații importante, „Partidul Democrat Român”, în curs de constituire.

Români, Nicolae Ceaușescu a dus țara în pragul dezastrului! Gheorghiu Dej a reușit să ne scape de cote și de cartele! Ceaușescu ne-a adus din nou la cote și cartele. Ceaușescu este incompetent, îngâmfat și duce o politică neghioabă, nepotrivită pentru țara noastră! A stors poporul pentru a crea o industrie care ne aduce pagubă! A neglijat grav agricultura. Pământul este prost gospodărit, iar mare parte din recoltă putrezește pe câmp în timp ce noi răbdăm de foame! Familia Ceaușescu taie și spânzură în biata noastră țară! Nici regilor nu li se aduc atâtea laude! Ceaușescu a dezvoltat o industrie petrochimică necompetitivă pentru a fi pe placul Elenei Ceaușescu pe care a făcut-o savant și prim-viceprim ministru, deși e ignorantă! Toate titlurile ei au fost luate după 1965, adică după vârsta de 50 de ani! Titlurile Elenei Ceaușescu arată cea mai mare fraudă din istoria științei! Am ajuns de râsul întregii lumi!

Ceaușescu a schimbat guvernele acuzându-le de greșeli deși toți au făcut numai ce a indicat el! Ceaușescu ne-a furat dreptul de a fi liberi. Ne spune minciuni în presă, radio, TV. Ne scoate din producție ca să-l aclamăm și cuprins de beția puterii și bolnav de scleroză nu mai vede mersul istoriei. La iarnă vom suferi nu numai de frig, ci și de foame! Pentru nepriceperea lui și ruina țării dă vina pe criza mondială! Ca să nu uităm de foame ne dă congrese și zvonuri de război! Ne spune că suntem proprietari când de fapt el și familia lui stăpânesc totul. Fac legi peste legi pe care le încalcă primii!

Ceaușescu știe totul, poate totul, dă indicații în toate, nu admite să fie contrazis și astfel țara noastră a ajuns cea mai săracă din Europa! Ceaușescu a închis în spitale de nebuni oamenii care s-au pronunțat împotriva politicii lui de dictatură! A cheltuit și cheltuiește milioane de dolari pentru plimbările lui și ale familiei lui, dar nu a aprobat 200 mii dolari pentru a transmite la TV meciurile din campionatul mondial de fotbal! 15 miliarde de dolari suntem datori la străini. Țara este ipotecată pentru noi și copiii noștri. Dacă vrem să nu fie ipotecată și pentru nepoți să luptăm pe orice cale împotriva politicii lui Ceaușescu. Nu votați candidații propuși în alegerile din noiembrie. Scrieți cât mai multe scrisori de nemulțumire! Să găsim și alte mijloace de luptă împotriva monstrului și a slugilor lui! Muncitori ați fost și sunteți înșelați! Țărani ați fost și sunteți furați! Intelectuali ați fost și sunteți umiliți! Să ne unim pentru salvarea țării de la dezastru pentru a reda urmașilor noștri libertatea, democrația, curajul și demnitatea! Jos dinastia Ceaușescu! Jos dictatura! Să triumfe adevărul! Citiți, multiplicați, dați mai departe!¹

Ne vom îngădui un scurt comentariu pe marginea manifestului. De la bun început autorul atrage atenția că vina pentru sărăcirea populației i se datorează lui Ceaușescu care, printr-o politică economică păguboasă, „a adus țara în pragul dezastrului”. Criza petrolului, industrializarea excesivă și accelerată, proiectele megalomane de construire a Casei Poporului sau a Canalului Dunăre-Marea Neagră au contribuit semnificativ la creșterea datoriei externe și la luarea unor

1. *Ibidem*, f. 19.

măsuri interne drastice de raționalizare a alimentelor și a consumului de curent electric, ceea ce l-a determinat pe autorul manifestului să admită că nivelul de trai era mai ridicat în anii '50-'60: „Gheorghiu Dej a reușit să ne scape de cote și de cartele! Ceaușescu ne-a adus din nou la cote și cartele [...]. Țara este ipotecată pentru noi și copiii noștri”¹.

În privința administrării statului, majoritatea deciziilor începeau să fie tot mai des luate prin decrete prezidențiale de Nicolae Ceaușescu, proclamându-se ca autor, inspirator și făuritor, devenind, în același timp, unicul responsabil pentru ceea ce se petrecea în țară². În acest sens, Ilie Ion surprinde în manifest rolul nefast pe care „geniul Carpaților” îl joacă la conducerea țării: „Ceaușescu știe totul, poate totul, dă indicații în toate, nu admite să fie contrazis și astfel țara noastră a ajuns cea mai săracă din Europa!”³.

Epitetele bombastice și laudele exagerate care se adresau în acea vreme „ilustrului ctitor și constructor de țară și de eră nouă”, „cel ce ne este înainte-mergător”, „bărbat al energiilor nestăvilite”, „întâiul constructor al țării”, „erou între eroii neamului” erau reproduse în toate adunările și mitingurile pentru susținerea secretarului general⁴. În cuprinsul manifestului, autorul nu ezită să-și exprime contrarierea față de această obligativitate de adulare delirantă în activitățile organizate de partid: „Ne scoate din producție ca să-l aclamăm”; „nici regilor nu li se aduc atâtea laude”⁵.

Nici „numărul 2” în stat, Elena Ceaușescu, nu a scăpat de criticile lui Ilie Ion. Amintim că în acea perioadă circulau numeroase anecdote cu privire la incultura „savantei” și la modul cum obținuse titlul în urma sumelor plătite unor instituții științifice. Titlaturile sale de „academician doctor inginer”, „savant de renume mondial” sau „savant de largă recunoaștere internațională” sunt ironic sancționate de autorul manifestelor, care devoalează cetățenilor că „toate titlurile ei au fost luate după 1965, adică după vârsta de 50 de ani! Titlurile Elenei Ceaușescu arată cea mai mare fraudă din istoria științei! Am ajuns de râsul întregii lumi!”⁶.

Ajuns într-o stare insuportabilă în urma restricțiilor de tot felul („la iarnă vom suferi nu numai de frig, ci și de foame!”) și a multiplelor laude, aprecieri și omagii aduse „înalteor competențe ale tovarășilor”, Ilie Ion face apel la toate categoriile sociale (țărani, muncitori, intelectuali) să se solidarizeze împotriva dictaturii („scrieți cât mai multe scrisori de nemulțumire!”) pentru ca democrația, demnitatea și adevărul să triumfe: „Să luptăm pe orice cale împotriva politicii lui Ceaușescu [...]. Să ne unim pentru salvarea țării de la dezastru pentru a reda

1. *Ibidem*.

2. Ion Aramă, *Singur împotriva...*, p. 98.

3. ACNSAS, fond Penal, dosar 14274, vol. 1, f. 19.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*.

urmașilor noștri libertatea, democrația, curajul și demnitatea! Jos dinastia Ceaușescu!”¹.

Până să identifice autorul real al manifestelor, Securitatea a întreprins un plan complex de măsuri informativ-operative asupra altor persoane suspecte de „manifestări dușmănoase”. S-au verificat și comparat conținutul și probele de scris ale manifestului cu alte înscrisuri de probă, cuprinse în evidențele Securității². La o lună de la distribuirea manifestelor, pe data de 26 iulie 1982, concluzia raportului tehnico-științific al Securității era următoarea: „Scrisul este ușor înclinat spre dreapta, cu trăsături progresive, evoluat, cu combinații între litere, executat repede, apăsător moderat și uniform, cu ducte cilindrice, ovale închise, cu tendințe de legare a unor grafisme, citeț, ordonat și organizat. Caracteristicile grafice generale, la care ne-am referit mai sus, le întâlnim absolut exact și în scriptele de comparație emenate de la numitul Ilie Ion”³.

La 18 august 1982 se emite ordonanța de reținere pentru „propagandă împotriva orânduirii socialiste”, prevăzută la articolul 166, alin. 2, Cod penal, prin care Ilie Ion este acuzat că „în luna iunie 1982 a redactat și difuzat mai multe înscrisuri cu caracter ostil orânduirii noastre socialiste”⁴. Este supus cercetării penale, iar pe 12 octombrie 1982 este condamnat la 6 ani de închisoare pentru infracțiunea mai sus amintită⁵. Va fi încarcerat la Aiud, unde va fi eliberat cu doi ani mai devreme, la data de 5 iulie 1986, în urma decretelor de grațiere date de Ceaușescu ca urmare a presiunilor externe⁶.

Manifestația muncitorului Gheorghe Năstăsescu de la Iași

Un alt doilea caz care a făcut subiectul presei internaționale și organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului, a fost protestul unui tehnician constructor din Iași, pe nume Gheorghe Năstăsescu. Fiind unul dintre activiștii de bază ai județului, având calitatea de secretar de partid la întreprinderea unde lucra, a dorit să aducă la cunoștința publicului cenzura partidului asupra presei, lipsa de drepturi cetățenești și politica economică falimentară în care plonjase România⁷.

Prin urmare, în vara anului 1982, a decis să tipărească manifeste împotriva lui Ceaușescu chiar în sediul comitetului județean de partid din Iași. Pentru a nu fi

1. *Ibidem*.

2. ACNSAS, fond Informativ, dosar 3679, vol. 1, ff. 12-16.

3. ACNSAS, fond Penal, dosar 14274, vol. 2, f. 3.

4. *Ibidem*, vol. 1, f. 7.

5. Conform Sentinței nr. 576 din 12 octombrie 1982 a Tribunalului Militar București (*Ibidem*, ff. 98-99).

6. *Ibidem*, vol. 4, f. 65.

7. ACNSAS, fond Penal, dosar 445, vol. 1, ff. 1, 20.

surprins de ceilalți activiști, Gheorghe Năstăsescu se ducea noaptea în biroul său de la sediul partidului și scria până în zori manifeste la mașina de scris a organizației județene¹. Apoi s-a dus la București, unde s-a urcat pe schelele unui imobil de pe strada Lipscani, una dintre cele mai aglomerate artere ale capitalei, și a început să strige cu voce tare conținutul acestora. În același timp, arunca de la înălțime manifeste prin care chema lumea la protest împotriva lui Ceaușescu² :

Jos dictatura familiei Ceaușescu, care a adus la înfometare poporul nostru și care trimite în străinătate tot ce este mai bun în țara noastră. Vrem carne, lapte, brânză pentru noi și copiii noștri subnutriți, nu programe de alimentare rațională.

Rușine, să avem asemenea cozi, după 135 de ani de socialism, și după 17 ani lumină. Vrem alegeri libere cu participarea Sindicatului Libertatea și a altor forțe ale națiunii, nu deputați de burghezia comunistă sătulă și îmbuibată la magazinele lor interne. Jos cu cenzura! Vrem libertatea presei, a cuvântului, a întrunirilor. Vrem libertate pentru scriitori, oameni de artă care să creeze opere demne de trecutul poporului nu surrogate de Cântarea României. Jos codul muncii reacționar de tip stalinist! Vrem libertate pentru toți oamenii muncii de a lucra unde vor, nu în condiții de sclavagism, cum i-ați trimis să lucreze în Libia și Irak, unde se lucrează 10 ore pe zi și două duminici din lună cu doi dinari pe zi, cea mai mică diurnă numai pentru foame. Vrem eliberarea fraților și părinților noștri țărani de sub cea mai cruntă exploatare feudalo-comunistă. Să se aloce la fiecare familie de țărani 1-2 ha pământ și să le dea posibilitatea de a crește vaci, oi și păsări și atunci vor fi și ei îndestulați și vom avea și piețele pline. Vrem să se asigure pentru medici și profesori un salariu demn care la prețurile actuale ar trebui să fie de cel puțin 5.000 lei pe lună. Nu mutări forțate la țară unde nu s-au dus nici salariații de partid. Vrem libertatea călătoriilor în străinătate! Trăiască LIBERTATEA!³

Manifestul conceput de muncitorul Gheorghe Năstăsescu surprinde, în mare parte, doleanțele majorității populației care spera în declanșarea unui proces de sprijinire a democratizării vieții în România. Autorul cere să se adopte, pe lângă liberalizarea vieții politice (prin alegeri libere), desființarea cenzurii, libertatea cuvântului și a circulației, și abolirea codului muncii „de tip stalinist”. Frustrarea profundă a lui Năstăsescu este în strânsă legătură cu prevederile Codului muncii, care interzicea, printre altele, dreptul la grevă, dreptul la înființarea de organizații sindicale independente de cele oficiale și dreptul de a te transfera, în mod liber, la alte întreprinderi sau fabrici. La baza protestului său au stat chiar aceste nemulțumiri, care, în anii imediat următori, au devenit generalizate.

În timp ce se afla pe schelele blocului, pentru a atrage și mai mult curiozitatea trecătorilor, Gheorghe Năstăsescu și-a pus în piept un ecuson din pânză albă pe care era lipită litera „L”, care simboliza inițiala sindicatului înființat de el – „Libertatea”⁴.

1. *Ibidem*, ff. 16-17.

2. *Ibidem*, f. 1.

3. *Ibidem*, vol. 2, f. 2.

4. *Ibidem*, vol. 1, f. 79.

La manifestație s-au adunat circa o mie de oameni¹, iar în punctul maxim al audi-enței, când a cerut demisia lui Ceaușescu, cei prezenți au izbucnit în aplauze². La sesizarea unor cetățeni, s-au deplasat la fața locului organele de Miliție, care l-au identificat și reținut³. În urma anchetei legate de această faptă a fost condamnat la 9 ani de închisoare pentru infracțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste⁴.

Cazul Gheorghe Năstăsescu a intrat în atenția postului de radio Europa Liberă și a forurilor internaționale, care au lansat o campanie publică în sprijinul său⁵. Printr-o scrisoare intitulată „Apel”, organizația Amnesty International a făcut demersuri către Nicolae Ceaușescu pentru eliberarea sa⁶. A fost grațiat în cele din urmă de la Aiud, în februarie 1988, după ce a executat 5 ani și 6 luni. Chiar dacă a fost eliberat mai devreme, cvasi-libertatea căpătată după detenție a fost supusă constrângerii, hărțuirii și supravegherii permanente de către Securitate, devenind obiectivul multor informatori, care îi monitorizau zilnic fiecare moment din viață⁷.

Protestele lui Constantin Purcaru și Ion Șerban

Tot în același an, în centrul orașului Pitești, doi tineri în vârstă de 22 de ani răs-pândeau manifeste prin care îndemneau cetățenii orașului să iasă în stradă împotriva

1. Nu se cunoaște cu exactitate numărul celor care se aflau în mulțime, dar acesta variază între 300 și 1.000 de persoane. Într-o declarație dată la anchetă, Gheorghe Năstăsescu relatează că a citit manifestele în fața a circa 1.000 de oameni. În fața tribunalului, un martor declara judecătorului că se adunaseră în jur de 300-400 de persoane, iar în sentința de condamnare se menționează între 400 și 500 de persoane participante (*Ibidem*, ff. 14-15, 74, 78-79).
2. Iulius Filip, *Între viață și moarte*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 1999, p. 96.
3. ACNSAS, fond Penal, dosar 445, vol. 1, f. 1.
4. Conform Sentinței nr. 91 din 26 august 1982 a Tribunalului Militar București (*Ibidem*, ff. 78-80).
5. Vlad Georgescu, „Disidenți uitați”, *Micro Magazin*, nr. 269, anul 14, octombrie 1986, p. 11; Emil Hurezeanu, „Raportul organizației Amnesty International privitor la România”, *Micro Magazin*, nr. 286, anul 15, octombrie 1987, p. 3.
6. ACNSAS, fond Informativ, dosar 907524, f. 138.
7. „Începând din finalul datei de 20 iulie 1988 locuința mea este supravegheată permanent, iar în timpul deplasărilor mele în oraș, de asemeni sunt supravegheat. De la 20 august și până în prezent staționează în fața locuinței autoturismul Dacia 304, cu 2 lucrători. Când plec de acasă și circul cu tramvaiul un lucrător de Securitate se urcă în tramvai, iar mașina [Securității – *n.n.*] merge pe lângă noi. Acești turnători m-au împiedicat să mă deplasez [...]. Sunt om bătrân de peste 60 de ani și nu sunt nici sănătos. Toate acestea îmi strică și mai mult nervii și nu știu cât o să mai rezist” (ACNSAS, fond Penal, dosar 115548, vol. 1, f. 26).

majorărilor de prețuri și restricțiilor alimentare. Autorii manifestelor, Constantin Purcaru și Ion Șerban, au dispersat pe timp de noapte 30 de manifeste pe străzi și în principalele locuri publice din municipiul Pitești : cinematograful Modern, magazinele centrale „Fortuna” și „Trivale”, autogara și gara CFR, Casa Sindicatelor, cabinele telefonice și piețele centrale¹.

În zilele imediat următoare, tot mai mulți cetățeni găseau pe străzile principale și în apropierea magazinelor centrale manifestele celor doi tineri. În timpul patrulei, un milițian a găsit „fițuicile” în cabinele telefonice și le-a raportat conducerii Miliției². Textul manifestelor era scris la mașină și izbutea să exprime înjustețea măsurilor care afundau tot mai mult țara în sărăcie. Prin apelul celor doi tineri se cerea locuitorilor resemnați din Pitești solidarizarea la proteste pentru redobândirea libertății :

Tovarășii

Luptați pentru destinul vostru, apărați-vă bunurile materiale ce vi se cuvin, refuzați armura politică decretată! Renunțați la aceste corvoade dementiale, luptați împotriva acestei politici sedimentare, ușurați-vă traiul, bunăstarea materială prin lupta voastră comună. Forța voastră comună e mai puternică decât un braț armat, decât niște vise pierdute în alte vise, vise de comunism. Ce sunt ele? Sunt gradele de protecție a facilitării unui negoț timid, dar înșelător, unei licențe nelicențiate. Avem nevoie de haine ieftine și bune, dar pe acestea le refuzăm nevoii stricte de alimente. Vrem alimente – prin munca noastră – ieftine și din belșug. Nu vrem griji permanente pedante, pentru străini, nu mai dorim principii pline de molimă, bolnave subit. Ce vă trebuie vouă alte materiale luxoase, dacă nu acel material strict – alimentul?

De ce să vi se ia acest drept fundamental vieții, de ce să vă împovăreze umerii și mintea cu memorii și alte concepții ce n-au nici trup și nici vise? De ce? Ridicați-vă la acest adevăr, luminați-vă puțin mințile, sculați-vă din letargia aprinsă a morții! Libertatea individuală și colectivă a cuvântului va schimba haina zilei de azi și a celei de mâine. Altfel nu văd cum luptați pentru copiii voștri! Nouă nu ne trebuie decât pace, alimente, nu vrem să fim vânduți de goi. Luați atitudine cât mai este timp. La luptă, cetățeni! Cerem urgent măsuri de revendicare, cerem Guvernului o ameliorare economico-socială cât mai rapidă³.

Securitatea județului Argeș a depus multiple eforturi pentru a identifica autorii înscrisurilor. Zeci de persoane suspecte au fost verificate, patrula întregi de lucrători ai Miliției au scotocit străzile și blocurile din apropierea manifestelor găsite. De teama unei deconspirări, autorii manifestelor au convenit să semneze un angajament intitulat „Jurământ sacru”⁴, prin care promiteau că nu se vor trăda reciproc

1. ACNSAS, fond Penal, dosar 1092, vol. 1, ff. 78, 112.

2. *Ibidem*, ff. 145, 147, 164.

3. *Ibidem*, f. 190.

4. În urma perchezițiilor efectuate de organele de anchetă, s-a identificat un manuscris semnat prin care autorii manifestelor jurau că nu vor divulga nimănui manifestele tipărite : „Jur pe propria mea ființă dacă voi ieși vreodată din tiparul care mi s-a executat.

dacă Securitatea sau Miliția îi vor descoperi. După o lună de zile au fost descoperiți și arestați, iar printr-un raport de constatare tehnico-grafică se arăta că manifestele au fost tipărite de Constantin Purcaru la mașina de scris „Optima”¹. În iunie 1982, Tribunalul Militar București i-a condamnat pe Constantin Purcaru și Ion Șerban la 7, respectiv 5 ani de închisoare pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste².

În închisoarea de la Aiud, tânărul Constantin Purcaru mărturisea deținuților că nu regretă și nici nu-i este rușine de ceea ce a făcut, întrucât trebuia să-și exprime revolta față de situația economică foarte grea din țară, față de șomaj, salariul mic și lipsa de mâncare³.

Mi-am zis că singura soluție umană și plauzibilă ar fi ca eu să incit populația piteșteană, s-o scol din visul său letargic, să vadă realitatea și să-și manifeste nemulțumirile [...]. Fapta mea e o faptă politică, o faptă demnă, nobilă, o faptă prin care am încercat să îmbunătățesc viața poporului împilat, dar toată truda mea de încercare a eșuat. M-ați condamnat la 7 ani să aveți liniște, da nu v-ați dat niciodată seama că unui om nu-i poți schimba niciodată gândurile sale, niciodată nu-i puteți să-i dați ordine în opiniile sale reale⁴.

Îndolierea portretului lui Ceaușescu. Manifestația electricianului Ion Bugar

Un caz aparte care a rămas în memoria românilor și a autorităților comuniste a fost manifestația publică din 10 martie 1983 împotriva familiei Ceaușescu, când

---

Jur că voi fi credincios în tot ceea ce voi face spre binele întregului popor muncitor, spre binele celor ce duc o viață mizeră și acerbă. Jur pe tot ce reprezintă uman în mine să-ți fiu credincios. Nu voi trăda niciodată, nu voi da semne de oboseală și de lașitate nici în cele mai grele situații. Chiar dacă voi fi prins nu te voi trăda niciodată, dimpotrivă voi încerca și așa să te ajut să duci începutul la sfârșit, să-ți realizezi scopul suprem. Voi accepta o altă persoană numai cu acordul tău. Nu voi mărturisi nimănui nimic despre taina noastră, nu voi da în vileag nici o urmă din acest jurământ. Voi acționa așa după cum va spune realitatea, adevărul vieții. Voi combate tot ce e boală, voi arunca tot ce e putregai. Voi fi credincios acestui jurământ chiar cu prețul vieții mele. Jur pe tot ce am sfânt, jur să fiu jurat adevărului. Îți voi fi credincios toată viața în activitatea pe care o ducem spre binele țării [...], în folosul tuturor și pentru respectul înaintașilor care și-au jertfit viața pentru noi. Jur!” (*Ibidem*, f. 14).

1. *Ibidem*, ff. 165-171.
2. *Apud* Sentința nr. 328 din 16.06.1982 a Tribunalului Militar București (ACNSAS, fond Penal, dosar 115331, ff. 21-23).
3. ACNSAS, fond Informativ, dosar 209849, vol. 1, ff. 15, 30.
4. *Ibidem*, ff. 10-11.

electricianul Ion Bugan a traversat cu mașina centrul Bucureștiului aruncând manifeste pe geam. Pe mașină a ancorat pancarte și un portret al lui Nicolae Ceaușescu prin care cerea respectarea drepturilor omului și judecarea liderului PCR pentru dezastrul economic al țării.

Istoria confruntării lui Ion Bugan cu regimul comunist a început în 1961, când, la vârsta de 25 de ani, a intrat în vizorul Securității și a fost arestat pentru trecere frauduloasă a frontierei¹. Nemulțumit de colectivizare și de taxe, împreună cu câțiva prieteni (Tudor Petrică, Pavel Bun și Emil Horgoș), a plănuit să deturneze un avion la Arad și să plece cu el în Turcia sau în Italia, de unde să ceară azil politic la Ambasada SUA. A fost condamnat la 6 ani de închisoare corecțională pentru delictul de asociere contra liniștii publice și 5 ani de închisoare corecțională pentru delictul de uneltire contra ordinii sociale, urmând să execute 8 ani de închisoare și 3 ani interdicție corecțională². Ca urmare a decretelor de amnistie date de Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost eliberat la 31 august 1964³. Este din nou arestat în 1965 pentru trecerea ilegală a frontierei în Bulgaria⁴ și condamnat la 4 ani de închisoare⁵.

La începutul anilor '80 a început seria de proteste împotriva politicii dictatoriale practicate de Ceaușescu. Revoltat de penuria alimentară din toată țara, de frigul și de condițiile mizere și inumane din spitale care puseseră în primejdie viața copiilor săi internați, nu a mai suportat nedreptățile care i se făceau și a decis să protesteze public⁶. A început să tipărească la o mașină de scris neînregistrată câteva sute de manifeste pe care le-a răspândit în diverse orașe și județe din țară: Adjud, Onești, Târgu Secuiesc, Brașov, Câmpina, Ploiești, Buzău, Râmnicu Sărat, Brăila, Galați. Spre sfârșitul anului 1981, Ion Bugan tipărește din nou 100 de manifeste pe care le introduce în cutiile poștale din orașele Râmnicu Sărat și Buzău. Consecvent cu sine însuși, și în anii următori va proceda la fel. Orașe și municipii precum Pitești, Tecuci sau Craiova erau la rândul lor invadate de mesaje de protest ale lui Ion Bugan⁷.

Autorul vedea în Ceaușescu cauza tuturor nenorocirilor din țară. Manifestele redactate exprimau de cele mai multe ori problemele acute cu care se confrunta societatea în acei ani de criză prelungită: împrumuturile externe nejustificate, exportul exagerat și lipsa produselor alimentare, cozile, restricțiile la benzină, frigul din case, pagubele din agricultură ca urmare a întreruperii curentului electric,

1. Mandat de arestare nr. 760 din 29 aprilie 1961 (ACNSAS, fond Penal, dosar 631, vol. 2, f. 48).
2. *Ibidem*, vol. 3, ff. 107-115.
3. ACNSAS, fond Penal, dosar 4183, vol. 1, f. 102.
4. *Ibidem*, vol. 3, f. 65.
5. Vezi Sentința nr. 244 din 4 aprilie 1966 a Tribunalului Militar București (*Ibidem*, vol. 4, f. 88).
6. ACNSAS, fond Informativ, dosar 570, ff. 25, 68, 147.
7. ACNSAS, fond Penal, dosar 14055, vol. 1, ff. 17-21.

încălcarea dreptului la liberă circulație, abuzurile organelor de represiune. Pentru toate acestea, în viziunea lui Ion Bugan, se făcea vinovat Nicolae Ceaușescu, pe care îl regăsim des invocată în manifeste sub clișeele de „cizmar redus și analfabet din Scornicești”, „șacal dement și mârșav” sau „măscărici și pamblicar”¹.

Iată cum prezintă Ion Bugan, într-unul din manifeste, rechizitoriul stării jalnice din economia socialistă :

Tensiunea și furia de a se răzbuna cresc pe zi ce trece la noi în țară. Pentru distrugerea și ruina economia națională se face vinovată numai familia Ceaușescu. La indicațiile prețioase pe care le-a dat am ajuns la faliment [...]. Situația din țara noastră s-a deteriorat complet, toți am ajuns la disperare, dezastrul economic care domnește, minciuna care stă la un loc de frunte, șomajul, rafturile magazinelor alimentare sunt goale, trenuri suspendate pentru a face șicane bieților navetiști ca să-i oblige să muncească la CAP cu 15-30 lei zi muncă când o butelie a ajuns 100-150 lei, iar carnea 50 lei kg și o 100 lei kg de caș, bieții noștri copilași, curentul electric întrerupt, puii de găină mor de frig, vițeei și mieii mor, biete animale... Pentru 1.000 lei economie pierd sute de mii lei și vor să crească producția de animale. Acesta este programul tembel al lui Ceaușescu și a priceputei sale soții Elena Doctor. Acest om pervers și mincinos, hermafrodit în ideile sale a adus țara la prăpastie [...]. O exploatare mai cruntă și mai odioasă ca în perioada lui Nicolae Ceaușescu nu s-a cunoscut vreodată².

Într-un alt manifest, intitulat „Declarație de grevă”, Ion Bugan face un apel către români să ia exemplul polonezilor și să declare grevă generală până când Guvernul și Nicolae Ceaușescu vor fi alungați de la conducerea statului. Tot el propune, în continuarea manifestului, ca noul Guvern instalat să adopte un set de măsuri pentru ameliorarea situației economico-sociale, prin introducerea săptămânii de lucru de 5 zile, împrăștierea țăranilor cu câte 5 ha de pământ, înființarea policlinicilor cu plată și a cabinetelor medicale particulare, desființarea magazinelor și spitalelor destinate cadrelor superioare PCR, îmbunătățirea aprovizionării populației de la orașe și de la sate cu mărfurile solicitate și eliberarea de pașapoarte în termen de trei zile pentru cei care doresc să lucreze în străinătate³.

Unii locatari ai blocurilor care găseau în cutiile poștale scrisorile citeau îngroziți cele scrise de Ion Bugan. După ce a desfăcut plicul și l-a citit în casă, o persoană a ieșit de îndată pe balcon și i-a dat foc de frică să nu mai afle altcineva⁴. „Văzând conținutul, m-am speriat și am ars-o imediat! I-am spus lui Pârvu Viorel să nu mai vorbească cu nimeni, să nu mai ia nici o hârtie de acolo (se referea la poștă) și să nu mai aibă asupra lui altă hârtie.”⁵

1. *Ibidem*, vol. 2, ff. 14, 16.

2. *Ibidem*, ff. 5, 10.

3. *Ibidem*, f. 3.

4. *Ibidem*, vol. 1, f. 130.

5. *Ibidem*, f. 145.

Frica, teroarea și suspiciunea, cultivate aproape științific de-a lungul zecilor de ani în societate, împiedicau până și închipuirea unei simple forme de protest împotriva dictaturii¹. Drept dovadă, o femeie din Brăila care a găsit în cutia poștală manifestele lui Ion Bugan, cuprinsă de spaima celor citite, declara următoarele :

La începutul lunii februarie am găsit în cutia poștală de la domiciliu un plic alb care avea în interior o foaie de hârtie cu conținut profund dușmănos. Menționez că nu am obiceiul să controlez în fiecare zi cutia poștală, însă în seara respectivă am controlat cutia poștală, deoarece am sesizat urma de degete pe praful de la cutia poștală. După ce am luat plicul din cutie (plicul nu era sigilat și nici nu avea adresa pe el) l-am deschis și am citit numai titlul, după care, de frică și emoție, am distrus plicul cu conținut cu tot².

În martie 1983, în încercarea de a atrage atenția opiniei publice românești și internaționale cu privire la regimul opresiv al familiei Ceaușescu, Ion Bugan decide să pornească cu automobilul spre București pentru a organiza o demonstrație pentru libertate și respectarea drepturilor omului. Ajuns în inima capitalei, în zona Pieței Unirii, a montat niște pancarte din placaj pe mașină pe care erau scrise cu litere de tipar și vopsea albă : „Cerem judecarea familiei Ceaușescu pentru dezastrul economic al țării. Jaf, crime și uzurpare”. În fața mașinii a ancorat un tablou îndoliat cu chipul „celui mai iubit fiu al poporului” sub care scria : „Călăule nu te vrem conducător”. În spatele mașinii era amplasată o altă pancartă cu textul : „Armata, Miliția, Justiția, ce apărați? Drepturile și libertățile omului sau dinastia Familiei Ceaușescu ? ”³. Mașina se transformase într-un adevărat carusel, cu panglici negre de înmormântare și steaguri (unul tricolor și unul al partidului) care fluturau și cereau demisia lui Ceaușescu de la conducerea țării⁴.

După ce a fixat pancartele, moment în care lumea a început să se adune din curiozitate, a pornit mașina și a început să se îndrepte spre Universitate. Îmbrăcat într-un costum negru și cu o eșarfă tricoloră, în timp ce conducea cu viteză redusă, Ion Bugan sufla într-un fluier metalic pentru a atrage atenția, iar cu mâna stângă arunca manifeste de pe fereastra mașinii, chemând lumea la demonstrație. În câteva minute, sute de oameni începuseră să se adune pentru a citi manifestele și a vedea mașina cu portretul lui Ceaușescu. Unii ieșeau de pe străzi, alții coborau din

1. O parte dintre cetățenii care observau aceste scrisori-manifest cu „conținut denigrator la adresa orândurii de stat” considerau că sunt redactate de persoane cu probleme psihice și denunțau în cel mai scurt timp la Miliție sau la Securitate cele găsite în cutiile poștale (*Ibidem*, ff. 74, 86, 139).

2. *Ibidem*, f. 129.

3. http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ibugan/arestarea_1983.htm (accesat la 01.08.2015).

4. ACNSAS, fond Penal, dosar 14055, vol. 1, f. 60.

magazine, circulația se oprise, autobuzele și tramvaiele se blocaseră în trafic. O mulțime de persoane se aplecau să ridice și să citească manifestele pe care nimeni nu mai îndrăznise până atunci să le arunce (la ora prânzului!) în centrul Bucureștiului¹.

Spre Piața Universității, în zona Spitalului Colțea, câțiva milițieni l-au observat, s-au năpustit asupra sa și i-au îndepărtat pancartele fixate pe mașină. Imediat a fost transportat cu o mașină la sediul Miliției, unde a fost lovit și anchetat brutal de milițieni: „Când am ajuns în curtea Miliției au început să mă lovească toți cu picioarele. Între timp, un căpitan s-a apropiat pe la spate și m-a lovit puternic în urechea dreaptă și din acel moment mi-am pierdut auzul pentru tot restul vieții!”².

Manifestele distribuite în centrul capitalei erau tipărite la mașina de scris și semnate cu numele lui Ion Bugan care se autoproclamă conducător al mișcării muncitorești din România. Reproducem câteva fragmente dintr-un manifest intitulat „Detronarea familiei Ceaușescu”:

Jos cu familia Ceaușescu de la conducerea PCR. Țăsta se crede proprietarul țării și pe noi sclavii lui. Indicațiile greșite și abaterile grave de la linia Partidului, actul de demență economico-social, datoriile externe îngrozitoare, starea de sărăcie, nesiguranța zilei de mâine, haosul ajuns la apogeu, oamenii ajunși la disperare. Ce-a putut ajunge bogata țară a noastră... Să cerșim din poartă în poartă... Acordarea de credite lumii a treia de către familia Ceaușescu depășește 4 miliarde de dolari. Mașinile și produsele industriale livrate de Ceaușescu pe credit (sau gratis) au atins proporții alarmante... În mod firesc noi cetățenii țării vrem să știm ce se întâmplă cu miliardele de dolari date cu atâta ușurință fără ca noi să fim informați. Ceaușescu și Ceaușeasca sunt proprietarii acestei țări? Ei se joacă cu munca noastră și cu viitorul copiilor noștri? ? ? Ceaușescu face ce vrea cu visteria statului? ? ? Jos cu ei! De urgență să fie judecați! [...] Și-au bătut joc de toată țara [...]. Cerem ca din conducerea țării să facă parte și Tov. Ștefan Voitec, Virgil Trofin, Corneliu Mănescu, Ion Ioniță, Constantin Pârvulescu, Zăgoneanu, Dăscălescu și alți demnitari comuniști care se bucură de stimă și respect [...] Era Ceaușescu s-a sfârșit. Toți cetățenii țării vor manifesta cu fanioane albe. Nu are dreptul nimeni să ne brutalizeze. Doar cerem destituirea lui Ceaușescu și judecarea lui. Vrem o viață liberă și democratică. Armata ne apără acest drept³.

Faptul că cineva își permisesese să îndolieze în public portretul președintelui țării și să ceară condamnarea acestuia pentru jaf, crime și uzurpare a fost perceput de

1. *Ibidem*, f. 20. Despre organizarea protestului din 1983, vezi interviurile înregistrate cu Ion Bugan, disponibile on-line la adresele <http://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-98795> (accesat la 01.08.2015) și <http://videonews.antena3.ro/video/romania/secven-ial-ion-bugan-despre-organizarea-protestului-din-1983.htm> (accesat la 01.08.2015).
2. http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ibugan/arestarea_1983.htm (accesat la 01.08.2015).
3. ACNSAS, fond Penal, dosar 14055, vol. 2, f. 14.

autoritățile comuniste ca o încercare de atentat și un risc major la adresa securității statului. În acest sens merită menționată deplasarea de urgență la secția Miliției a ministrului de Interne (Tudor Postelnicu), a șefului direcției a VI-a Cercetări Penale din cadrul Securității (Gheorghe Vasile) și a șefului Procuraturii Militare (generalul Nicolae Popovici), care au început să-l interogheze despre manifestele tipărite și legăturile cu Occidentul¹. Considerat de Securitate un „element aventurier și înrăit, stăpânit de aceleași concepții ostile din anii tinereții și aflându-se sub influența postului de radio Europa Liberă”², în timpul anchetei a fost torturat periodic, ținut în lanțuri și înfometat, iar asupra sa și a familiei s-au exercitat presiuni și amenințări permanente³. Peste patru luni, Tribunalul Militar București l-a condamnat la 10 ani închisoare și 6 ani interzicerea unor drepturi pentru acțiuni de propagandă menite a schimba orânduirea socialistă⁴.

Cazul lui Ion Bugan a căpătat notorietate internațională. În emisiunea „Actualitatea românească”, de la Radio Europa Liberă, Vladimir Socor evoca destinul „tatălui revoltat de condițiile din spital”, care a pornit în semn de protest „cu mașina prin centrul Bucureștiului cu o fotografie oficială și o inscripție lipită pe parbriz, ostilă conducerii de la București.”⁵ Ziarele și revistele occidentale din Anglia, Franța și Germania Federală, printre care și *Frankfurter Rundschau*, au titrat în primele pagini: „Nu te vrem, călăule!”. Organizațiile internaționale au făcut la rândul lor apel la cetățeni să adreseze scrisori președintelui Nicolae Ceaușescu solicitând punerea în libertate a lui Ion Bugan⁶.

Cazul inginerului Radu Filipescu

În urma acțiunilor intense de răspândire de manifeste în București și în alte zone ale țării prin care lumea era îndemnată la opoziție față de regim, Consiliul de Stat a elaborat o lege de descurajare a celor care îndrăzneau să multiplice înscrisuri clandestin. Prin decretul nr. 98 din 30 martie 1983, fiecărei mașini de scris i se întocmea o autorizație însoțită de caracterele și literele imprimare, iar posesorul era obligat să se prezinte anual la sediul Miliției pentru verificări. Prin urmare,

1. http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ibugan/arestarea_1983.htm (accesat la 01.08.2015).
2. „Referat de terminarea cercetării penale” (1 iulie 1983), ACNSAS, fond Penal, dosar 14055, vol. 2, f. 193.
3. „Memoriu către procurorul general” (30.04.2004), *Ibidem*, vol. 4, f. 6.
4. Vezi Sentința nr. 324 din 1 august 1983 a Tribunalului Militar București, *Ibidem*, vol. 2, f. 29.
5. ACNSAS, fond Informativ, dosar 5780, f. 147.
6. *Ibidem*. Vezi și *Micro magazin*, nr. 270, anul 14, octombrie 1986, p. 1.

șansele de a multiplica texte ostile sau critice fără a fi descoperit erau foarte mici¹. Decretul a venit în special ca urmare a acțiunii inginerului Radu Filipescu, care răspândise în București câteva mii de manifeste și umpluse căsuțele poștale și scările blocurilor cu bilete dactilografiate ce îndemnau la demonstrații față de regim².

Cazul manifestelor tipărite de Radu Filipescu a devenit foarte cunoscut presei internaționale și organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului. Radu Filipescu s-a născut pe 26 decembrie 1956, la Târgu Mureș, într-o familie de medici renumiți. Absolvent al Facultății de Electronică și Telecomunicații din cadrul Institutului Politehnic București, tânărul inginer electronist s-a remarcat printr-o serie de acțiuni îndreptate împotriva dictaturii personalizate a lui Nicolae Ceaușescu. Silit să-și petreacă timpul zilnic așteptând la cozi, disperat de frigul din case și de la locul de muncă, de laudele și osanalele aduse de presă și televiziune „ilustrului conducător al partidului și al țării”, într-o bună zi s-a hotărât să schimbe situația din țară³. Cu ajutorul unui aparat de imprimat pe bandă de plastic, marca „Dymo”, a tipărit, în primele luni ale anului 1983, în pivnița sa, peste 10.000 de manifeste⁴, prin care încerca să cheme lumea la o demonstrație populară împotriva regimului condus de Nicolae Ceaușescu: „Oameni, care vreți să înlăturați regimul catastrofal al lui Ceaușescu, veniți duminică, 22 mai, și în toate duminicile următoare între orele 13 și 21 în centrul Bucureștiului. Arătați-vă nemulțumirea mergând pe stradă. Așa veți prinde curaj să vă strigați hotărârea. Duminica să devină o zi a rezistenței, până când vom ajunge la o viață mai bună. Veniți câți mai mulți în centrul orașului. Strada”⁵.

Este sugestiv faptul că textul manifestelor lui Radu Filipescu nu chema pe oameni să atace vreo instituție sau să scandeze lozinci în public. Ceea ce li se cerea cetățenilor era să vină în centrul capitalei, într-o anumită zi, într-un anumit interval de timp. Autorul s-a gândit că acea mulțime mută, care s-ar fi adunat, ar fi putut reprezenta începutul unei solidarizări⁶. Prin urmare, în noaptea de 20 spre 21 ianuarie 1983, între orele 20.30 și 2.30, a început să distribuie primele manifeste.

1. Florian Banu (editor), „Amorsarea” revoluției. *România anilor '80 văzută prin ochii Securității*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, p. 56.
2. Dinu C. Giurescu (coord.), *Istoria românilor*, p. 405.
3. Herma Kennel, *Radu Filipescu...*, pp. 27-28, 103; ACNSAS, fond Informativ, dosar 2621, vol. 1, ff. 61-63.
4. ACNSAS, fond Penal, dosar 4516, vol. 1, f. 17.
5. Herma Kennel, *Radu Filipescu...*, p. 46. O altă variantă a textului suna astfel: „Noi românii trebuie să-l schimbăm pe Ceaușescu nu să sperăm în ajutorul unui nebul sau a unui cancer la gât. Duminică, 22 mai, între orele 19 și 20, adunați-vă în centrul orașului. Putem să-l schimbăm pe Ceaușescu într-un București amăgit cu lapte și benzină. Ar fi groaznic să răbdăm până la capăt. Rușine. Nu fiți lași, comozi, neîncrezători. Scrieți încă 3 manifeste și dați-le mai departe. Strada” (*Ibidem*, vol. 2, f. 6).
6. Serenela Ghițeanu, „Cine iubește libertatea”, *Revista 22*, disponibil on-line la adresa <http://www.revista22.ro/cine-iubeste-libertatea-7465.html> (accesat la 01.01.2015).

În acest interval, Radu Filipescu a reușit să distribuie nevăzut 4.000 de manifeste în cutiile poștale de la parterul unor blocuri din cartierele Balta Albă, Ștefan cel Mare și Universitate. A urmat o nouă perioadă în care au fost confecționate manifeste : martie-aprilie 1983. În noaptea de 29 spre 30 aprilie, cartierul Drumul Taberei a fost invadat de 3.000 de manifeste în holurile și parterul blocurilor. După o lună, alte 1.500 de manifeste au apărut în zonele Colentina, Berceni, Mihai Bravu, Pantelimon, Iancului, Balta Albă, bulevardul Nicolae Titulescu și 1 Mai¹.

Efectivele Miliției și Securității rămăseseră bulversate de concentrarea unui număr atât de mare de manifeste în București. Controalele (în special cele de noapte) și supravegherea au fost intensificate, iar efective importante de milițieni din alte județe au fost chemate pentru a monitoriza străzile și blocurile capitalei. Reacția oamenilor la aceste chemări la demonstrație a fost destul de slabă. În schimb, Securitatea a fost foarte eficientă în recuperarea unui număr semnificativ din manifeste, iar mesajul („citește/multiplică și dă mai departe”) nu a putut circula².

La 7 mai 1983 îi mai rămăseseră nedistribuite 1.000 de manifeste. De data aceasta, Radu Filipescu a hotărât să le împartă în timpul zilei³. În timp ce le arunca în scările unor blocuri din zona Bulevardului 1 Mai, un milițian l-a văzut și l-a somat să se oprească. După o confruntare violentă cu acesta a încercat să fugă, dar a fost repede ajuns din urmă de alți milițieni care l-au reținut și condus la secție. Acolo a fost percheziționat, iar asupra sa s-au descoperit manifestele⁴. La scurt timp a fost anchetat și condamnat la 10 ani de închisoare pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste⁵. Conform unei note informative a unui coleg de închisoare, Radu Filipescu nu regreta că a tipărit și distribuit manifestele, deoarece „ceea ce a făcut a fost bine și trebuia ca cineva să înceapă să protesteze pentru că altfel nu va fi niciodată mai bine în România”⁶.

În timp ce se afla încarcerat la Rahova sau Aiud, alături de alți deținuți politici, posturile de radio din Occident, organizația Amnesty International și Societatea Internațională pentru Drepturile Omului din Franța cereau eliberarea sa. Într-o emisiune la postul Europa Liberă s-a transmis că Radu Filipescu

s-a implicat de unul singur să trezească conștiința românilor la luptă împotriva dictaturii instaurate de cei din oligarhia familială condusă de președintele N.C., ale căror

-
1. ACNSAS, fond Penal, dosar 4516, vol. 1, ff. 33-35 ; vol. 3, ff. 1-2.
  2. Din Fonoteca Europei Libere. Interviu cu Radu Filipescu realizat de Călin Cristea și difuzat în cadrul emisiunii „Oameni, destine, istorie”. Înregistrare disponibilă la on-line la adresa <http://www.europalibera.mobi/a/25640598.html> (accesat la 01.01.2015).
  3. Herma Kennel, *Radu Filipescu...*, p. 22.
  4. „Proces-verbal de constatare a infracțiunii flagrante”, ACNSAS, fond Penal, dosar 4516, vol. 1, f. 2.
  5. Vezi Sentința nr. 381 din 12 septembrie 1983 a Tribunalului Militar București (*Ibidem*, vol. 3, ff. 10-11).
  6. ACNSAS, fond Informativ, dosar 2621, vol. 1, f. 65.

fapte cred nu mai trebuie să le descriem. Radu Filipescu a făcut prima tentativă de tipărire și depunere de manifeste, care nu se îndreptau nici împotriva regimului socialist român, nici împotriva stăpânirii URSS peste țările din Est, ci strict împotriva persoanei președintelui N.C. și a familiei dominante [...]. Toți sperăm că Radu Filipescu a realizat ceva, dar nu se simte nici o mișcare de masă în jurul acestui băiat, care s-a sacrificat pentru un crez drag tuturor. El a avut singur curajul și demnitatea să se exprime scurt și cuprinzător [...]. În acest moment se află în Penitenciarul din Calea Rahovei [...]. Mănâncă varză, terci de seară și cartofi. Suportă frigul și umezeala. În șase luni nu are dreptul decât la un pachet și o vizită [...]. Vă rog să aduceți cazul lui cât mai des în conștiința românilor, ca să sensibilizăm într-un fel Amnesty International să facă ceva pentru oamenii care gândesc liber!¹

Cotidianul francez *Libération* publica, în octombrie 1984, un articol intitulat „Singular împotriva lui Ceaușescu”, în care era evocat destinul tânărului disident. Articolul, însoțit de o variantă a manifestelor tipărite, a stârnit un val enorm de simpatie și solidaritate în Franța, Germania și Elveția². În decembrie 1984, în cadrul unei campanii de eliberare a deținuților politici din țările est-europene, este nominalizat drept „prizonier al lunii” de către Amnesty International³.

După aproape trei ani de detenție, este eliberat la 18 aprilie 1986⁴, datorită presiunilor făcute de posturile de radio Europa Liberă și Vocea Americii și eforturilor organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului din străinătate. După eliberarea din închisoare, gândul la tipărirea de manifeste și la organizarea de noi demonstrații nu i-a dat pace. Pentru a nu intra sub incidența legii, textul manifestelor nu trebuia să mai atace ordinea socială de stat și nici persoana lui Ceaușescu. Prin urmare, Radu Filipescu s-a hotărât să facă un referendum în care să-i convoace pe susținătorii lui Ceaușescu într-un loc anume, iar în alt loc să fie adunați cei care sunt împotriva acestuia. Prin această acțiune se gândea să atragă oamenii la o eventuală demonstrație împotriva dictaturii. A tipărit din nou manifeste pe care le-a împrăștiat în cutiile poștale, în scările blocurilor, pe parbrizele mașinilor parcate și pe străzile din zona Pieței Unirii⁵. Manifestul a fost transmis și la postul de radio Europa Liberă și semnat în numele unei organizații numite „Acțiunea democratică română” :

Referendum

Adunați-vă în fiecare vineri între orele 18-22 în Piața Sf. Vineri, Piața Unirii, B-dul Magheru, B-dul Aviatorilor, cei nemulțumiți de conducerea tov. N. Ceaușescu. În B-dul

1. Herma Kennel, *Radu Filipescu...*, pp. 146-147.
2. Alice Heys, „Radu Filipescu. Seul contre Ceaucescu”, *Libération*, nr. 1051, 7 octombrie 1984, p. 5.
3. http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=despre_iiccr/structura_iiccr/consiliul/radu_filipescu (accesat la 01.08.2015).
4. ACNSAS, fond Penal, dosar 4516, vol. 4, ff. 4-5.
5. Herma Kennel, *Radu Filipescu...*, pp. 230, 238.

Victoria Socialismului, Piața Palatului, Calea Victoriei, cei mulțumiți de conducerea tov. N. Ceaușescu. Absențele sunt de neiertat – în special în prima vineri din lună¹.

Nici această chemare nu a avut vreun răspuns din partea populației bucureștene. Forțele mobilizatoare ale Securității i-au supravegheat atent orice mișcare și acțiune ostilă. În decembrie 1987 este arestat din nou și eliberat la scurt timp datorită presiunilor intense mediatice și diplomatice din Occident. În mai 1988, se întâlnește cu alți șase foști deținuți politici de la Aiud și înființează împreună cu aceștia o mișcare sindicală după modelul „Solidarității” din Polonia, intitulată „Libertatea”, prin care solicită forurilor internaționale sprijin pentru instaurarea democrației în România². Programul-manifest al sindicatului a fost transmis printr-o scrisoare la Viena cu ocazia Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa și difuzat într-o emisiune la Radio Europa Liberă. Sindicatul „Libertatea” avea un adevărat catalog de revendicări. Printre solicitările sale s-au regăsit: organizarea de alegeri libere, libertatea cuvântului și a întrunirilor, libertatea de organizare pentru grupurile care luptă pentru apărarea drepturilor omului, reformarea Codului muncii, crearea de sindicate libere, respectarea dreptului la grevă, desființarea cenzurii, accesul grupurilor din opoziție la programele de televiziune și radio, libertatea de circulație în străinătate, respectarea drepturilor minorităților, eliberarea tuturor deținuților politici etc³.

Documentul sublinia necesitatea demarării unor reforme necesare pentru depășirea stării sociale, politice și economice deplorabile a țării. Totodată, se cerea tuturor guvernelor interzicerea importului de produse alimentare din România până se va asigura acoperirea necesităților interne. Această tentativă de structurare a unei opoziții împotriva regimului nu a reușit să se extindă în societate întrucât semnatarii acesteia au fost rapid supuși unor anchete din partea Securității.

Impactul în societate

Aceste forme de contestare a regimului și a exponenților săi principali de la vârful puterii au continuat pe tot parcursul ultimului deceniu, până în zilele revoluției. Protestele, în diversele lor forme de manifestare amintite mai sus, s-au intensificat odată cu înăsprirea condițiilor de trai.

Adeziunea populației la apariția scrisorilor sau manifestelor distribuite a fost scăzută. Cauzele care au stat la baza acestei pasivități colective au fost multiple

1. *Ibidem*, p. 231.

2. http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=despre_iiccr/structura_iiccr/consiliul/radu_filipescu (accesat la 01.08.2015).

3. Iulius Filip, *Între viață și moarte*, pp. 207-209.

și complexe. Corpul social românesc fusese asaltat prin frică și teroare timp de 30-40 de ani. Arestările masive din anii de început ai comunismului, exterminarea intelectualității în închisori, ororile la care au fost supuși cei întemnițați au contribuit semnificativ la transmiterea unui climat psihologic dominat de frică și neîncredere în rândul populației. Acest climat s-a perpetuat și în timpul regimului Ceaușescu prin omniprezența Securității.

În cazul nostru, cetățenii care identificau în cutiile poștale scrisorile sau manifestele „cu caracter ostil orânduirii socialiste” anunțau în cel mai scurt timp organele de Miliție, de teama unor eventuale investigații sau percheziții. Alții citeau îngroziți lozincile din cadrul manifestelor, iar de emoție și frică distrugeau sau ardeau plicul cu conținut cu tot. La manifestația din Piața Unirii, când Ion Bugan a condus prin centrul Bucureștiului un automobil pe capota căruia era fixat chipul dictatorului sub care se putea citi „Nu te vrem, călăule”, unii dintre cei care l-au văzut protestând îl considerau nebun. Organizarea unei demonstrații împotriva lui Ceaușescu era aproape de neînchipuit pentru unii cetățeni.

Aceste stări de fapt din cotidianul epocii ne indică, pe de o parte, cât de cultivată și perpetuată a fost teroarea în societatea românească, iar pe de altă parte, existența unui sentiment colectiv dominant al zădărniceii oricărei acțiuni de împotrivire. Riscul de a te opune și de a fi surprins era foarte mare, consecințele erau pe măsură, iar posibilitatea de a schimba ceva era foarte mică. Cei mai mulți preferau să păstreze pentru ei ceea ce citiseră sau văzuseră, fără să îndrăznească să adere concret la acțiunile/nemulțumirile exprimate.

Vânătoarea dusă împotriva oponenților regimului – cum bine aprecia Ion Bugan – a fost una dintre principalele preocupări ale familiei Ceaușescu. Demersul celor care au protestat nu a reușit să se extindă în rândul populației pentru a se crea o mișcare de solidarizare, care să cuprindă un număr mare de disidenți sau oponenți politici, deoarece Securitatea, care asigura întărirea dictaturii, a reprimat din fașă orice inițiativă de coagulare a maselor. Represiunea a fost atât de brutală și severă, încât erau aproape imposibil de conturat niște organizații sau sindicate care să lupte împotriva dictaturii. Supravegherea permanentă prin mijloacele specifice Securității (rețea informativă, filaj, interceptarea corespondenței și a telefonului etc.) nu a permis nici legătura între energiile contestatatoare ale celor care se revoltau. Uneori existau mai multe șanse de reușită acționând individual, întrucât constituirea unor grupuri atrăgea mult mai ușor atenția organelor Securității.

În ciuda lipsei de solidaritate publică cu cei care s-au împotrivit, populația împărtășea tacit nemulțumirile și revendicările acestora. Astfel, poate rolul cel mai important al disidenților sau oponenților politici a fost că, prin faptele și acțiunile lor, au reușit să inspire și celor din jur, la nivel psihologic, rezistență și curaj împotriva dictaturii. Pe acest fond, putem afirma că, de-a lungul deceniului nouă, cei care au înfruntat regimul au contribuit direct sau indirect la erodarea treptată a acestuia și la pregătirea unei stări de spirit care a condus inevitabil la declanșarea revoltelor populare din decembrie 1989.